

אינו נראה – משמעותו בהלכה – 1125

לאן הגענו... ? לעיל עסקנו בדבר הנראה אבל אינו מזוהה (כגון נקודה שחורה או ביצה בקמח – שאינן נראים כשרץ), האם יש לאוסרתם משום "שרץ". לקמן נדון האם מוזכרם לכל הדעות שדבר שאינו נראה – אין לו משמעות הלכתית (ולעיל שיעור 1026)

דרכי תשובה סימן פד ס"ק צד

אמנם יעוין בשו"ת טוטו"ד תניינא בקו"א סי' נ"ג שנשאל בגראפי"ן שנתחזקו בתולעים אם מהני להו בדיקה ע"י זכיכות כמ"ש בשאלת יעב"ץ והשיב דחלילה לסמוך ע"י דבדיקה לא שייך רק במה דאפשר הבדיקה לכל אדם אבל במה דאי אפשר רק בדרך רחוק ע"י כלי זו לא נחשב בדיקה לסמוך ע"י...

האם יכולת הבדיקה של כל אדם משתנה על פי הדורות ? היום "זכוכית מגדלת" זמינה לכל אדם ואף מחירה זול !

דובב מישרים חלק א סימן א

בדבר שאלתו בספר תורה שיש נגיעה בשם הק' ואינו ניכר הפירוד רק ע"י זכוכית המגדלת, אם זה הוא בכלל מוקף גויל (-וכשר) שלא יהיה צריך תיקון, או דילמא הוי נגיעה. ושאלתו אם מותר לגרור הנגיעה מפני קדושת השם...

אולם בנדון דידן יש להסתפק כיון בעת שרואה בזכוכית המגדלת ניכר ההפסק אולי חשוב בכלל מוקף גויל, אולם לדעתי נראה כיון דלפי חוש הראות נראה שהוא נגיעה ממש, שפיר חשוב בכלל נגיעה. ויותר מזה מצינו בש"ע או"ח סי' ל"ב סעיף י"ג לענין הדין שצריך שיהיה הקלף שלם שלא יהא בו נקבים כדי שלא תהא האות נראית בו חלוקה לשנים, ואם אינו ניכר הנקב בראות עין רק נגד השמש, דעת המג"א בס"ק ט"ו בשם הב"ח [ד"ה ויהיה] דכשר, אלמא דלא חשיב הפסק אם אינו ניכר לעין, א"כ ה"נ חשיב בכלל נגיעה כיון דלפי חוש הראות נראית הנגיעה. ואפילו לדעת ה"ט"ז שם [ס"ק ז'] דגם אם הנקב נראה נגד השמש פוסל, דהוא משום דלא משגיחין על חוש הראות לבד אלא חיישינן גם למה שהנקב נראה נגד השמש, אבל ודאי שהעיקר הוא חוש הראות, וא"כ בכאן שהנגיעה היא הפוסלת ולפי חוש הראות נראית הנגיעה, ודאי דהוי נגיעה ופוסל דראות העין הוא העיקר, וממילא מותר לגרור.

נסה לנמק – מדוע בגלל שאינו נראה לעין יש לגרור ?

שו"ת יביע אומר חלק ד - יורה דעה סימן כ

(ב) וגדולה מזו ראיתי בשו"ת אבן יקרה ח"ב (סי' לג), שנשאל אם מותר ליכנס לבית הכסא עם תנ"ך שנעשה ע"י צילום פוטוגרפי באותיות קטנות מאד, עד שא"א לקרות בו אלא בעזרת זכוכית מגדלת, והעלה שאין שום קדושה כלל בתנ"ך כזה. שמכיון שאין האותיות ניכרות לעין רואה רק ע"י זכוכית מגדלת פי כמה וכמה פעמים מהכתב, אין לזה דין כתב כלל. שאנו אין לנו בכל מקום אלא מה שעיינינו רואות במראה ולא בחידות.... וכן מצינו עוד כיוצא בזה בתפארת ישראל (פ"ב דע"ז מ"ו, בועז סק"ג), שהביא שגדול אחד חשב להתיר דגים שאין הקשקשים שלהם נראים לעין אלא ע"י מיקרוסקופ, ואווש עליה כולי עלמא, ונפיק שיפורי דידהו לאיסורא, ונשתקע הדבר ולא יאמר....

לקמן כמה פסקים של הגרש"ז אורבך זצ"ל :

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן כו (גבורות אליהו או"ח ק"ג) / מכשיר שמייעה

ועוד נראה דכשמחזיר מטה ומחבר את חלקיה המפורקים עושה שנוי בגוף הכלי ונראה לכל אדם כמותקן מנא, וכן בעריכת השעון הרי הוא מותח את הפעדער [קפיץ] שבפנים ולכן חשיב שפיר כעושה כלי, משא"כ בנד"ד ע"י זה שפותח וסוגר את הזרם אינו משנה כלל את גוף הכלי, וגם בשעה שפותח אינו מחבר כלל שום דבר חדש שלא היה תחלה מחובר אל המכונה, בכה"ג נראה דמכונה כזו אף בשעה שמעבר הזרם סגור הרי זה חשיב טפי כלי ממטה פרוקה, וכיון שעשויה לפתוח ולסגור תדיר מנלן להחמיר ולאסור את פתיחתה בשבת. ואי משום דבפתיחתו הרי הוא מוליד תנועה חדשה שלא היתה כלל קודם הפתיחה, נראה דכיון שאין כאן הולדה ממשית

של דבר המורגש ונראה לעינים כמו סחופי כסא אשיראי (=ביצה כג.) וכדומה אין זה חשיב כלל מוליד.

שו"ת מנחת שלמה ח"ב סימן צ"ז אות כ"ז / מהדורה (ב' – ג') סימן ק' אות ז':

בענין שאלתו בדבר הנדסה גנטית, שמכניסים חלקיקי תאים מבריה אחת לשניה, ובזה משנים את תכונותיה של השניה, ועיי' להתיר איסור כלאים מכיון שאין חלקיקים אלו נראים לעין האדם¹ ?

כיון שאנשים מטפלים בחלקיקים האלה ומעבירים אותם ממין אחד לשני הרי זה חשיב ממש כנראה לעינים ולא דמי כלל לתולעים שאינם נראים.

אמנם בבעלי חיים נלענ"ד דאין בעצם העשיה שום איסור של הרבעה כיון שזה רק עיי' העברת "חומר" ממין אחד תוך מין בעל חי אחר, ורק בהרכבת עצים נראה דשפיר אסור אף אם ההרכבה היא רק על ידי זריקה של מיץ אשר אם היה זורע את המיץ באדמה לא היה צומח כלל², כי סוף סוף 'השדה' זרועה משני מינים, משא"כ בהרבעה הרי התורה אמרה "בהמתך" ואין זו בהמה ואין זה שייך כלל לאיסור הרבעה דאסרה רק שתי גופות ממש...

מה הדין לשיטתו בהוספת חיידקים ליוגורט ? שמרים להתפחה ? לכאורה יש לאסור ! ?

תשובת הרב זלמן קורן אלי – שנת תשפ"א בביאור שיטת הגרש"ז זצ"ל

...ועל זה כתב שאין הוא רוצה לחלוק על החזו"א בגלל שהדבר אינו ניכר, שכן מצינו איסור על טבילת כלים (= שהוא אמת איסור רק מדרבנן – ז. מ. ק), ומסתבר לו שהפיכת מטיל ברזל למגנט קבוע אסורה מדאורייתא (משום מכה בפטיש), אף על פי שאין הפעולה נראית. ומכאן נראה כי בנקודה עקרונית זו של התייחסות למעשה אדם שאינו נראה (אם כי תוצאתו נראית) לא נחלק עם החזו"א. ופעולה זו של הפיכת מטיל ברזל למגנט אכן דומה במידה ידועה לפעולת הנדסה גנטית. ואין זה דומה לדעתי כלל לאכילת מזון עשיר בפעילות פרוביוטית, כי בדרך הטבע יודעים אנו שמיץ ענבים תוסס ובצק מחמיץ, וכך היה כמובן גם בזמן משה רבינו. אלא שכיום אנו יודעים שפעולות אלו הן פעולות של מיקרואורגניזם, אך מובן שלא הם אלו שאסרה התורה לאכול אותם ואינם בכלל שרץ הארץ וכו'. אבל פעולה הנעשית בתוך האורגניזם הזעיר אשר במיקרוסקופ אנו רואים אותו ויודעים בכוונה תחילה לפרק אותו ולשנות אותו היא פעולה המתייחסת לאדם בצורת עשייתה, ולא רק בתוצאתה.

נסה לבאר את טעם החילוק !

הליכות שלמה, תפילה, הלכות תפילין עמ' נ"ג בארחות הלכה הערה 78:

ומטעם זה יש להתיר ליטול תרופות הומאופטיות³ אע"פ שיש מהם הנעשים גם מבע"ח טמאים ויש לחוש משום ביטול איסור לכתחילה או משום מעמיד ועוד – דכיון שחלק זה הוא קטן עד מאד אשר הוא בלתי נתפש בחוש האנושי⁴ כתערובת, מסתבר שאין זה בכלל האיסור.

ויש לעיין, מה בכך שהחומר המקורי דולל כל כך עד שאינו ניכר לחוש אנושי, והרי סוף סוף מטפלים בו וא"כ מייחסים לו חשיבות וכנ"ל במנחת שלמה .

¹ הציטוט הוא מהנוסח במהדורה תניינא, ובחלק ב' סימן צ"ז הנוסח קצת שונה, ונראה שאין נפ"מ בין הניסוחים.

² אמנם עיין כשרות ארבעת המינים עמ' קפ"ב האם אין סתירה לדברים, וקצ"ע, עיי"ש.

³ עיין עוד בענין זה בשם הגרש"ז זצ"ל בקובץ בית אהרן וישראל, שנה "דגליון ה' (פג) עמ' קכ"ג והכותב שהראה את תשובת המנחת יצחק לאיסורא, והגרש"ז עמד בהיתרו ושמ לא נזכר שאי אפשר לרואת את החומר האסור אלא שיש גבול לאיסור בתערובת, עיי"ש.

⁴ (כלומר, לאדם כלל לא נראה שיש כאן תערובת). ועיין הליכות שלמה, חמץ, פרק ד', ה' שתערובת חמץ שאם נוכל להפריד את המעורב והיא לא תראה לעיניים, אין בה איסור וזה גם היתר הריגת כינה כי הפו"ר לא נראית לעיניים, וה"ה שאין להתחשב בנקבים שנראים בקלף רק עם הגדלה, וכן נקודה באתרוג שרק בהגדלה נראית חסרה אינה כלום (וע"ע תשובות והנהגות כרך ג' קפ"א שהגר"ח לקח משקפת והחזו"א תמה עליו והגר"ח השיב שאמנם הידורו כשאינו נראה לעין אבל יש "איזה הידור" שהאתרוג תמים כפשוטו). ובהלכות תפילה פרק ב' הערה 34 כתב שאין להתיר מכות גילוח מחמת העובדה שבזכוכית מגדלת יראו שער. ובפרק י"ב, מ. כתב שאותיות דבוקות בס"ת אין להתיר אם הגדלה נראת נפרדת. אמנם עיין בשארית ישראל (מינצברג) סימן י"ב הביא את עדותו של הסופר המובהק הרה"ח מו"ה יודא אשר ראטה שסופרים בירושלים נהגו" להכשיר בלי שום פקפוק ע"י הפסק בין אות לאות כל שניכר אפילו בזכוכית המגדלת.

שמירת שבת כהלכתה פרק ס"ו הערה ר"י בדיני חול המועד:

הזנת מחשב בנתונים אשר נרשמים על הדיסקט אסורה בחול המועד אם אינה לצורך המועד או דבר האבד, כיון שלפי דעת הגרש"ז אורבך שליט"א (זצ"ל) יש בה משום איסור בונה, כיון שדיסקט רגיל אין לו כל ערך ורק עם רישום האותיות האלקטרוניות 'נבנה' הדיסקט, ועיין להלן פרק ס"ז הערה ק"ו⁵ ופרק ס"ח הערה קכ"ד.

שש"כ, פרק ס"ח הערה קכ"ד:

ושמעתי מהגרש"ז אורבך שליט"א (זצ"ל) דאם אין בזה צורך המועד ולא בגדר דבר האבד, אסור להקליט ברשם-קול, דכיון שהטייפ אינו משמש כלום ורק עלי ידי הדיבור הוא נהפך לכלי שמדבר או מנגן להנאתו של השומע, ולכן אית ביה משום בונה.

סו	ה'ה'כ"ד	פרק רביעי	שלמה	ע"ש בהערות בהרחבה. ולעיל, הן	בדין
ה. מי הנחירות והאגמים, כגון מי ים בנרת וכדו', אף אם נתערבו בהם משקין של חמץ בפסח, מותר לשותתם, הואיל ואין התערובת מורגשת כלל בחושי האדם ¹⁹ .	הדיסקט והן בדין הטייפ, מוכח שהגרש"ז זצ"ל התייחס לדבר שאינו נראה לעיניים כמציאות קיימת שיש בה דין "בונה" ⁶ , למרות שאינה ניכרת בחושי האדם – נסה להסביר את שיטתו מתי להתחשב בנראה בעינים ומתי לא ?				

הערות להליכות שלמה הנ"ל הוסיפו:

דבר הלכה
וכדו' שפיר אסור אפילו באלף ויותר, דכיון שהטיפה קיימת אינה מתבטלת בכל שהוא אע"פ שכבר נתבטל טעמה, אבל במשקין של חמץ שנתערבו במי הכנרת וכדו' (וכן אם יארע שנשפכו שם מים שנתנסכו לע"ז), הרי החלק שנתערב בכל כוס הוא קטן עד מאד, עד שאפילו יזויר שנדע בודאי את מקומה של הטפה עכ"ז לא יהא אפשר כלל להפרידה ולשלוט בה באחד מן המושגים כראוי ומישוש וכדו', כי אין זה שום ממשות והרגשה בחושי האדם, וכברא הוא ללא ניתנו איסורי המורה אלא על פי חושי האדם ולא בכה"ג²⁰.

גדול או לחבית גדולה יאסר כו' יעש"ח. עכ"ל הגרמ"ג ז"ל כפי שהובא במוריה שם. ויצוין שבמנחת שלמה קמא סי' י"א, ענף ג' אות ג', כתב רבנו שהפיכת חוט למגנט קבוע ע"י יצירת זרם חשמלי "מסתבר דחשיב כעושה כלי, וכדחזינן שאסרו חכמים טבילת כלים והגבהת תרומה משום מתקן, והיינו משום דאף בכה"ג שאין העיניים רואות ג"כ יש מקום לאיסור תורה, ובפרט שהתוצאה מהמגנטיות מורגשת היטב גם בחושי האדם", עכ"ל. ונראה דשאני הכא שהוא דבר התלוי במציאות (ולא בחשיבות של תיקון) ולכן דעת רבנו דבעינן שיורגש בחושי האדם דוקא. 21. ואין לומר דלהריטב"א במכות י"ז ע"א דלא

פסקים וכתבים הרב הרצוג עמ 195 חלק ג'

ועוד, אינני רואה יסוד לאיסור להמית חיידקים בשבת אפילו אינם מזיקים הואיל ואינם נראים לעין כלל ואינם בכלל ממלכת בעלי חיים בכל מלאכות שבת המשכן למדנו כמו שאמרו שם בגמרא ושניהם לא ל מדוע אלה מעילים ומובן שמבחינה זאת אין לחשוב כלל שהורג חיידק בשבת יהיה חייב או שיהיה אסור אפילו מדרבנן....

⁵ שם כתב שצילום על פילם, קל יותר מדיסקט, כיון שצריך פיתוח משא"כ דיסקט מיועד מייד לשימוש.

⁶ יל"ע מדוע מיגנט קבוע אינו בונה כי אם "מולידי" (עיין לעיל אות ד'), ושמה הסליל המתמגנט יש לו ערך אף ללא מהגיגו משא"כ סקט ההקלה והדיסקט, וצ"ע. הגרש"ז זצ"ל הוא זה שאינו מקבל את שיטת החזו"א שיש איסור בונה בחיבור זרם חשמל, אולם כאשר נעשה דבר קבוע שנשאר לאחר הניתוק (מיגנט, רישום על דיסקט, רשם קול) הגרש"ז מסכים עם שיטתו.

והנה בידיעון מס' 35 ע' 8 אמצעי עזר התורה אסרה רק תולעים הנראים לעין ללא אמצעי עזר, ולא אסרה תולעים הנראים רק דרך זכוכית מגדלת וכו'.

מנלן היסוד הזה, והרי אין לזה בסיס לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ, ומי יכול לחדש הלכה כזו? וממ"נ אם בדבר שהוחזק בתולעים ואינם נראים לעין בלי אמצעי עזר, מי מתיר התולעים, אטו תולעים שאינם נראים לעין אינם תולעים. ומכבר שמעתי לדקדק בשם הגאון ר"ד בהר"ן זצ"ל מהגמ' בבכורות נ"ד, ב', דקאמר שם שיתסר מיל קשלטא עינא דרועה, ועינים שלנו גם עם זכוכית מגדלת לא מגיעה לזה, ובכן אטו התורה נשתנה דבזמנים הקדומים היו אסורים התולעים שנראו לעיניהם, ואנו שהראי' שלנו נחלשה מותרים לנו ובאמת יתכן שבכלל יש הבדל בין רועים החיים בחוץ כחיק הטבע, לסתם אנשים הנמצאים בבתיים ומשתמשים באור מלאכותי יתכן דבגלל זה ראיתן חלושה יותר. ועכ"פ הרי ודאי שאין לחלק בין איש לאיש או בין זמן לזמן, דלזה אסור ולזה מותר.

ואי מיירי בדבר שלא הוחזק בתולעים בכלל, הרי בכלל אין חיוב לבדוק מעיקר הדין אם אין ריעותא בפרי, וכדאיתא ביו"ד לגבי דם בצים בסי' ס"ו ס"ח דסומכים על רוב בצים שאין בהן דם, אלא שהרמ"א כתב דאם אוכל ביום (שקל לבדוק) נוהגין להחמיר לראות אם יש בהם דם, אבל בלילה לא בודקין, וא"כ גם כאן דבר שאינו מוחזק בתולעים אין דין להצריך בהם בדיקה בכלל, אפי' בעין רגילה. ואין להוכיח דמותרים, דהרי כלנו כולעים חיידקים לאלפים וזהו החיות שלנו, זה אינו דחיידקים אינן בכלל בעלי חיים, אע"פ שהרופאים קורין להם חי חד תאי, זה לא כלום לגבי ההלכה, וכי יהיה אסור להרוג חיידקים בשבת (ע"י חימום או חיטוי). ולפמש"נ אין ראי' מחיידקים לגבי תולעים שאסרתן התורה בלי תנאי שיראו לעין רגילה.

בכבוד רב

אברהם יעקב זלזניק

בזרי שני

נחלקו רב ולוי אי ריחא מילתא היא או לא:

(מז) אמר הכוזרי:

אם אמת שכל המורכבים מתהווים מגופים מתנועעים ובלתי מתנועעים אין ספק שריחא מילתא היא, לפי שהוא קיבוץ גופים הקלים היוצאים מכבלי אויביהם הכבדים....

(נו) אמר החבר:

עוד יש לך לדעת, שכל מה שאמרתי באש יתייחס גם לריח, לפי שריח הצלי, דרך משל, הן גופים קטנים היוצאים מהבשר על ידי האש ומתפשטים במקום מוגבל ולא יראו החוזה. וזה לא נעלם מרב ולוי בעלי המחלוקת, אלא שלמאן דאמר ריחא מילתא היא אם הריח יצא מדבר איסור, כגון נבלה וכיוצא, אסור לאכול המאכל שבלע מאותו הריח, לפי שאין ריח בלי גוף וממשות, והוא ליה כאילו אוכל ממשו של איסור, אף שאין בו מלקות, לפי שאין בו שיעור, ולמאן דאמר ריחא לאו מילתא היא יודה, שאין ריח בלי גוף, אלא שכיון שהגוף הוא בלתי נראה הוה ליה כאילו לא היה ולפיכך אין כאן צד איסור כשהוא בדיעבד: